

РЕЦЕНЗИЯ

на проф. д-р Янка Тоцева – Европейски политехнически университет

за дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Област на висше образование: 1. Педагогически науки

Професионално направление: 1.1. Теория и управление на образованието

на тема: „ОПТИМИЗИРАНЕ УПРАВЛЕНИЕТО НА МАЛКИТЕ
ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНИ УЧИЛИЩА“

разработен от Соня Златанова Маринкова-Йорданова

1. Данни за дисертанта и докторантурата

Соня Златанова Маринкова-Йорданова има бакалавърска степен по българска филология от ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“. Има и правоспособност за учител по английски език след завършена следдипломна специализация в СУ „Св. Климент Охридски“, където е получила и магистърската ти степен в програма „Образователен мениджмънт“ през 2015 година.

Зачислена е като задочен докторант в катедра „История на педагогиката и управление на образованието“ във Факултет по педагогика на СУ „Св. Климент Охридски“. Положила е успешно изпитите си и е отчислена с право на защита през месец май 2021г. На 05.05.2021г. е проведена предварителната защита в катедрата, на която дисертационният труд е оценен положително и е насочен за защита пред научно жури. Няма данни за допуснати нарушения при реализирането на докторантурата.

2. Представяне и оценки за дисертацията и автореферата

Дисертационният труд е в обем от 298 страници текст. Към него има списък на използваната литература, който включва 139 източника, от които 54 на кирилица, 63 на латиница и 22 нормативни документа (закони, наредби, решения, програми, стратегии и др.) и пет приложения – четири анкетни карти и една карта за експертна оценка.

Структурата на дисертацията включва увод, три глави и заключение.

В *Увода* е обоснована актуалността на проблематиката, свързана с работата и управлението на малките училища у нас. Коректно са посочени целта и задачите; обектът и предметът; изследователските въпроси; хипотезата и методите, използвани в изследването.

Първа глава *Малкото училище като социален и образователен проблем* е в обем от 60 страници.

В първия параграф е направен преглед на публикации за работата на малките училища в САЩ. Изведени са основните характеристики, силните страни и областите на интервенция, които са повлияни от тях.

Във втория параграф вниманието се насочва към малките училища в България – демографските причини за появата и увеличаването им, и влиянието на факторите на външната среда. Дисертантката е направила своите сравнения и изводи относно значимите разлики в интерпретациите относно малките училища в САЩ и България. Става ясно, че причините за появата им и ефектите от тяхното функциониране в двете образователни системи са коренно различни. Ситуацията в България през последните 30 години, породена от масовата емиграция и обезлюдяването на цели региони, доведе до появата на нов тип малки училища с преобладаващ контингент от ученици принадлежащи към двете най-големи етнически малцинства у нас – роми и турци. Втората съществена разлика е по отношение на типа населено място – у нас това са преди всичко малки отдалечени села и градчета, които не са привлекателни като място за живеене, работа и професионално развитие за голяма част от младите родители, а също и за педагогическите специалисти. От друга страна може да се отбележи, че направеният анализ на малките американски училища дава базисни теоретични предпоставки при извеждането на специфичните характеристики на българските училища и моделите за мениджмънт.

Прегледът на причините за появата на малките училища Соня Маринкова свързва с географски (териториални), демографски, икономически и социо-културни фактори.

Втората глава представя *Състояние и проблеми на управлението на малките училища*. Тя е в обем от 105 страници.

В първия параграф се прави анализ на стратегии и политики, засягащи малките училища сред които: Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012-2020), Стратегията за образователна интеграция на деца и ученици от

етническите малцинства (2015-2020), Националната стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността (2014-2020), Стратегията за намаляване на дела на преждевременно напусналите образователната система (2013-2020), Националната програма „Подпомагане на общините за реализиране на дейности за образователна десегрегация и превенция за недопускане на вторична сегрегация“, Националната програма „Оптимизация на училищната мрежа“ (2007-2018). Анализирани са и целите на администрацията на Министерство на образованието и науката за 2020 г. Прегледът на тези документи и техният анализ разкриват влиянието на политиките на държавата по отношение на образованието на децата и учениците от етническите малцинства, които са основния контингент на малките училища и са най-ощетени откъм възможности за избор на училище и образователно съдържание.

Във втория параграф са представени демографските тенденции и ученическият контингент на малките училища.

По-нататък се разглежда в хронологичен ред развитието на политиките на държавата по отношение на финансирането на училищата и влиянието им върху малките, разположени в отдалечени или обезлюдени села.

Следва представяне на материалната база и човешките ресурси. При представянето на проблемите на учителите в малките училища, прави много добро впечатление позоваването на анализи и резултати от изследвания както от страна на български учени, а така също и на неправителствени организации, което позволява да се видят различни гледни точки и да се направи по-цялостна оценка. Проблематиката, касаеща човешките ресурси, включва теми като мотивация, трудово възнаграждение, кариерно развитие, професионално усъвършенстване чрез обучение и участие в квалификационни форми, условия на труд.

На следващо място вниманието се насочва към образователната и възпитателната дейност в малките училища, където преобладава работата в маломерни и слети класове. Този модел на обучение се представя и анализира в исторически и актуален функционален план. Разсъждава се относно предимствата и недостатъците на тези дидактически форми за организация на обучението и се обосновава изводът, че те са значими предпоставки за ранно напускане на училище в резултат на отпадане поради слаб успех или други причини – семейни, етнокултурни, миграционни.

В края на главата в т. 2. 7. Специфика на управлението на малките училища обстойно и задълбочено с поглед отвътре (като част от такава училищна общност) и отвън (през

данните от изследвания на различни неправителствени организации) Соня Маринкова споделя и анализира проблеми на взаимоотношенията между участниците в образователния процес и други заинтересовани страни – между учениците, между учителите и учениците, между учители и родителите и т.н. В края тя прави опит за извеждане на най-сериозните и затрудняващи успешната работа в малките училища проблеми.

В третата глава – *Емпирично изследване върху актуалното състояние на малките училища. Мерки за оптимизиране на тяхното управление* – с обем от 124 страници, дисертантката представя методиката на емпиричното изследване и анализа на получените резултати.

В описанието на методиката са: изследователски въпроси и четирите авторски анкетни карти предназначени за директори и заместник директори, учители, ученици и родители.

Представянето и анализа на данните от проведените анкети е последователно за всяка от извадките. Соня Маринкова-Йорданова демонстрира добри умения за откриване на връзки и зависимости, които е заложила при конструирането на анкетите от една страна и при сравняване на резултатите от друга. Резултатите са подходящо визуализирани, анализът е задълбочен и коректен.

На основата на теоретичния анализ и на резултатите получени от анкетирането са изведени мерки за оптимизиране управлението на малките училища. Те са групирани в няколко посоки – свързани с нормативната уредба; дейността на МОН и РУО по отношение на малките училища; дейността на общините; учебно-възпитателния процес; живота на учениците в малките училища; участието на учениците в извънкласни дейности; финансирането; материалната база; учителите; дейността на директорите; взаимодействието между малките училища и родителите; отношенията между малките училища и местните общности.

Изготвените от дисертантката мерки за оптимизиране управлението на малките училища са подложени на експертна оценка от директори на малки училища (с I или II ПКС) и общински специалисти от сектор „Образование“. Оценките на експертите потвърждават изводите, направени от дисертантката и оценяват положително нейния набор от мерки.

Заклучението представя в обобщен вид резултатите от дисертационното изследване. В началото накратко са представени ключови идеи от теоретичната база на изследването, а след това са дадени отговорите на основните изследователски въпроси и обосноваването както от теоретичния преглед, а също така и от емпиричното проучване препоръки за подобряване на ситуацията.

Авторефератът е разработен съгласно изискванията и отразява основните положения на дисертационния труд.

3. Научни приноси

Дисертационният труд има теоретико-емпиричен характер, който определя и характера на приносите, три от които са в теоретичен план, а два имат практико-приложен смисъл. Най-ценния принос е предложеният авторски набор от практико-приложни мерки за оптимизиране управлението на малките училища.

4. Публикации и участия в научни форуми

Дисертантката е представила списък с четири публикации по темата на дисертацията, три от които статии в две български списания и един доклад от участие в научно-практическа конференция.

5. Заключение

Към *силните страни* на представения дисертационен труд могат да се посочат следните:

- изборът на актуална и значима проблематика, която е разработена с много добро познаване на теоретичната база в исторически, международен и нормативен аспект;
- задълбоченият анализ на проблемите, свързани с функционирането и управлението на малките училища у нас пред последните тридесет години;
- авторският модел за емпирично проучване и разработеният на негова основа инструментариум;
- доброто познаване на възможностите на математико-статистическите методи за обработка на данните и изключително успешното им интерпретиране пречупено през

педагогическата реалност на работа в малко училище и познанията в областта на образователния мениджмънт.

- изведените и аргументирани практико-приложни мерки за оптимизиране управлението на малките училища.

Към представения дисертационен труд могат да се направят следните *препоръки*:

- Ако се предвижда публикуване на труда, което препоръчвам предвид неговата актуалност и значимост, да се намали обемът на целия текст, като от него може да отпадне част от прегледа на литературата, свързан с работата на малките училища в САЩ, а също така представянето и анализа на политиките, свързани с образованието на деца и ученици от етническите малцинства.

В заключение може да се каже, че дисертационният труд има цялостен и завършен вид и се отличава с добър научен стил и логика. Той отговаря на изискванията като обем, съдържание и структура. Има обективни достойнства и принос в изследването на проблемите на управлението на малките училища както в теоретичен план, а така също и в практико-приложен във връзка с предложените мерки за подобряване.

Дисертационния труд е лично дело, плод на сериозна изследователска работа в сферата на управлението на образованието и притежава всички необходими качества, за да бъде присъдена на Соня Златанова Маринкова-Йорданова образователната и научната степен „Доктор” в област на висше образование 1. „Педагогически науки“; професионално направление 1.1. „Теория и управление на образованието“.

26. 06. 2021 г.

Изготвил рецензията:

(проф. д-р Янка Тоцева)